

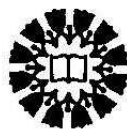
۱۷۷۹۲۸۹

تاریخ اسلام در جنوب شرقی آسیا

دکتر محمد رضا اسفندیار

تهران

۱۳۹۷

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: اسفندیار، محمودرضا، ۱۳۵۲-

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ اسلام در جنوب شرقی آسیا / محمودرضا اسفندیار.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)،

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ده، ۲۸۲ ص.؛ مصور (بخشی رنگی).

فروست: «سمت»: ۲۱۷۶. تاریخ: ۵۹.

شابک: ۱- ۰۵۸۸-۰۰۲-۰۶۰۰-۹۷۸ ۱۸۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

داداشت: پشت جلد به انگلیسی: Mahmoodreza Esfandiar. History of Islam in Southeast Asia.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اسلام — آسیای جنوب شرقی — تاریخ

موضوع: Islam — Southeast Asia — History

شناسه فزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده

تحقیق و توسعه علوم انسانی.

The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۵ الف / ۱۵ BP

رده‌بندی دیوبی: ۲۹۷/۹۱۶۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

تاریخ اسلام در جنوب شرقی آسیا

دکتر محمودرضا اسفندیار (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی)

ویراستار: دکتر فائزه رحمان

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: مشعر

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و

عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،

روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۳۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

@sazman_samt

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: کلیات
۳	۱-۱ مقدمه
۱۰	۲-۱ منطقه‌شناسی
۱۰	۱-۲-۱ جغرافیای سیاسی و طبیعی
۱۹	۲-۲-۱ قوم‌شناسی
۲۳	۳-۲-۱ جهان مالایی به گزارش جغرافی دان مسلمان
۲۹	۳-۱ نگاهی گذرا به تاریخ و فرهنگ ایران پیشا اسلام
۳۳	جمع‌بندی
۳۵	فصل دوم: ورود اسلام و فرایند اسلامی شدن
۳۵	درآمد
۳۸	۱-۲ بازوگانان و مهاجران
۴۲	۲-۲ طریقه‌های تصوف
۴۵	۱-۲-۲ قادریه
۴۷	۲-۲-۲ نقشبندیه
۴۹	۳-۲-۲ رفاعیه
۵۰	۴-۲-۲ طریقه شطاریه
۵۲	۳-۲ مهم‌ترین صوفیان
۵۲	۱-۳-۲ حمزه فنصوری
۵۳	۲-۳-۲ شمس‌الدین سمطرائی/سوماترائی
۵۵	۳-۳-۲ نورالدین رانیری

۵۹	۴-۳-۲ عبدالرئوف سینگیلی
۶۲	۵-۳-۲ یوسف مقصّری
۶۳	۶-۳-۲ عبدالصمد پالمبانی
۶۴	۷-۳-۲ ولی سونگو
۶۶	جمع‌بندی
۶۸	فصل سوم: سلطنت‌های اسلامی
۶۸	درآمد
۶۹	۱-۳ مالاکا
۷۲	۳ سلطنت جوهور-ریائو
۷۶	۴-۳ سلطنت آچه
۸۴	۴-۳ سلطنت دماک
۸۶	۵-۳ سلطنت ماترام
۸۸	۶-۳ سلطنت سوربارن
۹۱	۷-۳ یوگیا کارتا
۹۴	۸-۳ برونی
۹۵	۹-۳ سلطنت سورابایا
۹۷	۱۰-۳ سمبیس
۱۰۰	۱۱-۳ سلطنت سلانگور
۱۰۲	۱۲-۳ سلطنت پاتانی / پاتانی
۱۰۴	۱۳-۳ سلطنت کداح
۱۰۶	۱۴-۳ سلطنت سولو
۱۱۲	جمع‌بندی
۱۱۳	فصل چهارم: ورود استعمارگران
۱۱۳	درآمد
۱۱۴	۱-۴ پرتغال
۱۱۶	۲-۴ اسپانیا
۱۱۷	۳-۴ هلند
۱۱۷	۱-۳-۴ هلندی‌ها در جاوه

۱۲۰	۲-۳-۴ هلندی‌ها در سوماترا
۱۲۱	۴-۴ فرانسه
۱۲۳	۵-۴ انگلیس
۱۲۶	۶-۴ آمریکا
۱۲۷	۷-۴ ژاپن
۱۲۸	جمع‌بندی
۱۳۰	فصل پنجم: جنبش‌ها و سازمان‌های اسلامی: ضد استعماری، اصلاح‌گرا و سنت‌گرا
۱۳۰	درآمد
۱۳۳	۱-۵ جنبش پادشاهی
۱۳۷	۲-۵ نهضت مردم جاوه
۱۳۸	۳-۵ نهضت مردم آبه
۱۴۳	۴-۵ سرک‌ت اسلام
۱۴۶	۵-۵ محمدیه
۱۴۹	۶-۵ اتحادیه اسلامی
۱۵۰	۷-۵ نهضت العلما
۱۵۲	۸-۵ مؤسسه صُفّه
۱۵۴	۹-۵ مَشومی (شورای مسلمانان اندونزی)
۱۵۵	۱۰-۵ جنبش‌های اسلامی در شبه‌جزیره مالایی
۱۶۰	جمع‌بندی
۱۶۲	فصل ششم: وضعیت کشورها و اقلیت‌های مسلمان منطقه و نقش اسلام در...
۱۶۲	درآمد
۱۶۴	۱-۶ اندونزی
۱۶۹	۱-۱-۶ جریان‌ها و جنبش‌های اسلام‌گرایان افراطی
۱۷۶	۲-۱-۶ جریان‌ها و احزاب میانه‌روی سیاسی-اسلامی
۱۸۰	۳-۱-۶ روشنفکری و نوگرایی دینی در اندونزی
۱۸۳	۲-۶ مالزی
۱۸۷	۱-۲-۶ اسلام و ساختار دولت
۱۸۸	۲-۲-۶ جریان‌های تبلیغی و اصلاح‌گرای اسلامی

۱۹۰	۳-۲-۶ احزاب و جریان‌های سیاسی - اسلامی
۱۹۲	۴-۲-۶ اسلام‌گرایان افراطی
۱۹۳	۳-۶ برونی دارالسلام
۱۹۶	۱-۳-۶ ویژگی‌های اسلام برونی
۱۹۶	۴-۶ سنگاپور
۱۹۹	۱-۴-۶ ساختار تشکیلات اسلامی
۱۹۹	۲-۴-۶ ماهیت اسلام سنگاپور
۱۹۹	۵-۶ تایلند
۲۰۲	۱-۵-۶ نفوذ و گسترش اسلام در سیام
۲۰۴	۲-۵-۶ اقوام مسلمانان در سیام
۲۱۱	۳-۵-۶ مسلمانان مالایی تبار و مبارزه برای بقا
۲۱۴	۵-۶ اصلاحات رای‌گیری اسلامی
۲۱۵	۵-۶ نظام اداری تشکیلات اسلامی
۲۱۵	۶-۶ مجمع الجریه فیلین
۲۲۰	۷-۶ میانمار (برمه)
۲۲۲	۱-۷-۶ مصائب مسلمانان میانمار
۲۲۴	۸-۶ کامبوج، ویتنام و لائوس
۲۲۷	جمع‌بندی
۲۳۰	فصل هفتم: تمدن و فرهنگ اسلامی در جنوب شرق آسیا
۲۳۰	درآمد
۲۳۱	۱-۷ زبان و ادبیات مالایی
۲۳۱	۱-۱-۷ خط جاوی و زبان مالایی
۲۳۲	۲-۱-۷ ادبیات کلاسیک مالایی
۲۴۰	۲-۷ نظام سنتی تعلیم و تربیت
۲۴۱	۱-۲-۷ پوندوک
۲۴۱	۲-۲-۷ پسترون
۲۴۲	۳-۲-۷ دایاه، رنگکنگ و مئوناسه
۲۴۲	۴-۲-۷ سوراو
۲۴۳	۳-۷ معماری اسلامی در جهان مالایی

۲۴۴	۱-۳-۷ معماری کاخ‌ها
۲۴۵	۲-۳-۷ معماری مساجد
۲۴۶	۳-۳-۷ معماری خانه‌ها
۲۴۷	۴-۷ هنر اسلامی در جهان مالایی
۲۴۷	۱-۴-۷ صنایع دستی
۲۵۰	۲-۴-۷ هنرهای نمایشی
۲۵۳	۳-۴-۷ موسیقی
۲۵۳	۴-۴-۷ هنرهای تجسمی: خط جاوی، تذهیب و خطاطی
۲۵۴	جمع‌بندی
۲۵۵	نقشه‌ها و تصاویر رنگی
۲۷۹	منابع

پیشگفتار

جهان مالایی - یا به عبارت دیگر، بخش اسلامی جنوب شرقی آسیا - با وجود تأثیرپذیری فرهنگ و تمدن اسلامی آن از فرهنگ ایران اسلامی، برای ما منطقه‌ای دیرآشناست. با این که شواهد باستان‌شناختی از وجود مناسبات تجاری و فرهنگی ایران پیش از اسلام با این منطقه حکایت دارد اما در دوره اسلامی، فرهنگ ایرانی و زبان و ادبیات عرفانی پارسی تأثیر چشمگیری بر این منطقه داشته است. از جمله شواهد حضور فرهنگ و ادب پارسی، غزلی از سعدی است که بر سنگ قبری در سوماترای اندونزی نقش بسته است. سعدی، بوستان نیز به شاهزاده‌ای از مالاکا (ملاخ) اشاره کرده است:

ز تاج ملک راده‌ای در ملاخ   شبی لعلی افتاد در سنگلاخ
پدر گفتش اندر شب بر رنگ   چه دانی که گوهر کدام است و سنگ؟
(سعدی، بوستان، باب دوم در احسان)

باری، این منطقه به عنوان پرچمست این کانون مسلمانان جهان، بخش مهمی از جهان اسلام به شمار می‌رود و اهمیت روزافزون آن از حیث فرهنگی-سیاسی-اقتصادی موجب رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای تأمین منافعشان شده است. با توجه به سهم بسزای اسلام در تکوین فرهنگ و تمدن جهان، ضروری می‌نمود که تاریخ و تمدن اسلامی در این منطقه - هر چند به اختصار و گزینش - بررسی شود.

روش و رویکرد ما در تألیف این کتاب، مبتنی بر روش رسم در نگارش کتاب‌های تاریخی است و می‌کوشیم برای دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه مطالعات تاریخ و تمدن اسلامی در عین اختصار، جامع و مفید و قابل استفاده باشد و به خواننده تصویری تاریخی از روند نفوذ و گسترش اسلام در جنوب شرقی آسیا از آغاز تا عصر حاضر ارائه کند. با توجه به فقدان آشنایی و اطلاعات اندک عموم مخاطبان از این منطقه و همچنین برای جذابیت و امکان درک بهتر مطالب کتاب، از نقشه‌ها و تصاویر مختلفی بهره خواهیم برد.

این کتاب مشتمل بر هفت فصل است: فصل اول به کلیات و موضوعاتی نظیر منطقه‌شناسی، جغرافیای سیاسی و طبیعی، قوم‌شناسی، جهان مالایی به گزارش جغرافی دانان مسلمان و تاریخ و فرهنگ دوران پیشااسلامی این منطقه اختصاص یافته است. در فصل دوم، ورود اسلام، روند اسلامی شدن این منطقه و سهم بازرگانان، مهاجران و طریقه‌های تصوف در این فرایند بررسی شده است. معرفی مهم‌ترین طریقه‌های تصوف و صوفیان مشهور جهان مالایی، از دیگر موضوعات این فصل است. فصل سوم با عنوان «سلطنت‌های اسلامی» به معرفی مهم‌ترین سلسله‌های پادشاهی مسلمان در این منطقه اختصاص دارد؛ سلطنت مالاکا، جوهور-ریائو، آچه و دماک از جمله این سلطنت‌هاست. در فصل چهارم، ورود کشورهای استعمارگر غربی مانند پرتغال، اسپانیا، هلند، فرانسه، انگلیس، آمریکا و چین حمله ژاپن به این مناطق در جریان جنگ جهانی دوم بررسی شده است. فصل پنجم به جنبش‌ها و سازمان‌های اسلامی ضد استعماری، اصلاح‌گرا و سنت‌گرا در جهان مالایی پرداخته و مهم‌ترین آنها نظیر پادری، آچه، سرکت اسلام، محمدیه و نهضت العلماء معرفی شده است. فصل ششم، وضعیت کشورها و اقلیت‌های مسلمان منطقه و سهم اسلام در حیات سیاسی و فرهنگی آن‌ها در دوران معاصر را مورد بررسی قرار داده است. در فصل هفتم «عنوان تمدن و فرهنگ اسلامی در جنوب شرقی آسیا، زبان و ادبیات مالایی، نظام تعلیم و تربیت، معماری و هنر اسلامی اختصاص دارد. در این مجال بایسته است از مدیران بخش‌های پژوهش و تدوین و نیز مدیر وقت گروه تاریخ سازمان «سمت» جناب آقای دکتر مفتخری، برای توجه به چنین موضوع مهمی تشکر کنم. همچنین از کوشش‌ها و پیگیری‌های جناب آقای دکتر زهیر صیامیان گرجی سپاسگزارم. از سرکار خانم فائزه رحمان، ریاست محترم کتاب نیز که سهم مهمی در به سامان آمدن این کار داشته است، قدردانی می‌کنم.

همین‌طور بایسته است از سرکار خانم مریم فلاح شجاعی کارشناس گروه تاریخ و نیز سرکار خانم مژگان امیری پریان بابت روخوانی دقیق اثر یاد کنیم. همکاری مجموعه این همراهان باعث به ثمر نشستن این کتاب شد و امیدوارم مورد استقبال جامعه علمی تاریخ قرار گیرد.

محمودرضا اسفندیار

شهریور ۱۳۹۶